

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Міхайліної Тетяни Вікторівни,
професора кафедри теорії, історії держави і права та філософії права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
на дисертацію Чохрій Вікторії Степанівни
«Адміністративно-правові засади відповідальності за несплату
аліментів», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертації. В умовах сьогодення проблема несплати аліментів є однією з найбільш соціально значущих у сфері забезпечення прав та інтересів дітей і непрацездатних осіб. Аліментні зобов'язання спрямовані на реалізацію основоположного принципу захисту прав дитини, закріпленого як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах, зокрема в Конвенції ООН про права дитини. Водночас в Україні залишається високим рівень ухилення від сплати аліментів, що створює значні соціально-економічні ризики, передусім для вразливих категорій населення.

Значна частина боржників свідомо уникає виконання аліментних зобов'язань, використовуючи прогалини у правовому регулюванні, зокрема через неофіційне працевлаштування, приховування доходів або зміну місця проживання. Це ускладнює процес примусового виконання рішень суду та потребує удосконалення адміністративно-правових механізмів відповідальності.

Загалом варто зазначити, що останніми роками в Україні були здійснені кроки щодо посилення відповідальності за несплату аліментів, зокрема через запровадження низки адміністративних обмежень, однак ефективність цих заходів потребує подальшого аналізу та вдосконалення.

Отже, дослідження проблематики, яку розглядає Вікторія Степанівна

Чохрій, сприятиме підвищенню ефективності правозастосовної практики та створенню більш дієвої системи захисту прав осіб, які отримують аліменти, що є важливим кроком на шляху до соціальної справедливості та верховенства права.

Оцінка наукового рівня дисертації та наукових публікацій здобувача. Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій В. С. Чохрій відповідає вимогам, які висуваються до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Дисертація виконана у Національному університеті «Львівська політехніка» і відповідає науковому напрямку Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», схваленого Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24 червня 2014 року (протокол № 5) та темі науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу «Стратегія розвитку приватного права в умовах суспільних трансформацій в Україні» (номер державної реєстрації 0124U000286, термін виконання: 2024–2028 роки).

Основні положення та результати дисертації викладено у 13 наукових працях, зокрема в 5 статтях, що опубліковані у фахових виданнях України, 1 – у науковому періодичному виданні зарубіжної країни, а також у 7 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. У дисертації авторкою викладено низку положень, висновків і рекомендацій, які отримані нею вперше або вдосконалені, та вирізняються високим ступенем наукової новизни.

Зокрема, вперше запропоновано авторське розуміння поняття адміністративної відповідальності за несплату аліментів, та визначено її як

систему заходів державного примусу, що застосовуються за невиконання особою аліментних зобов'язань з метою стимулювати боржника виконувати обов'язок зі сплати аліментів та запобігти подальшим правопорушенням.

В. С. Чохрій розроблено систему ознак адміністративної відповідальності за несплату аліментів, що відрізняють її від інших видів відповідальності, та обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання відповідальності за несплату аліментів – це один із різновидів державного впливу, що спрямований і здійснюється за допомогою системи адміністративно-правових засобів, які орієнтовані на матеріальний захист прав й інтересів осіб, котрі потребують утримання.

Крім того, авторкою дисертації представлено алгоритм кваліфікації проступків, пов'язаних із несплатою аліментів, який, як вона вважає, потрібно реалізувати в певному порядку, а саме: обрати адміністративно-деліктну норму, визначити відповідність між змістом обраної норми й ознаками протиправного посягання і тоді прийняти правозастосовний акт.

Водночас дисертанткою удосконалено розуміння процесуальної процедури реалізації відповідальності через визначення стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з несплатою аліментів, а також визначено адміністративні стягнення за несплату аліментів та порядок їх застосування через висвітлення труднощів правозастосування окремих обмежень у досліджуваній сфері в умовах воєнного стану в Україні.

У дисертації набули подальшого розвитку наукові підходи авторки щодо визначення соціальних чинників, які впливають на вчинення адміністративних правопорушень, зокрема й тих, що впливають на особу-боржника при вчиненні правопорушення, пов'язаного з несплатою аліментів.

Окрім того, дисертанткою охарактеризовано суб'єктів адміністративної відповідальності за несплату аліментів, якими є фізичні особи – боржники, що зобов'язані сплачувати аліменти за рішенням суду, судовим наказом або договором, систематизовано учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо несплати аліментів, здійснено

науковий аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання адміністративної відповідальності за несплату аліментів та визначено позитивні тенденції його імплементації в національне законодавство, згруповано проблеми, які перешкоджають розвитку адміністративного законодавства України щодо відповідальності за несплату аліментів, та окреслення шляхів їх усунення.

У дисертації сформульовано також низку інших важливих наукових та практичних положень, які стосуються адміністративно-правових засад відповідальності за несплату аліментів та заслуговують на увагу.

Отже, дисертація виконана на достатньому науково-практичному рівні, а отримані В. С. Чохрій висновки, рекомендації та пропозиції є обґрунтованими й логічними, вирізняються достатнім ступенем наукової новизни та практичним значенням.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації ґрунтується на власних судженнях авторки, зібраних нею матеріалах, їхньому аналізі та узагальненні.

Передусім, наукова обґрунтованість дисертації полягає у правильно сформульованих об'єкті та предметі дослідження. Зокрема, авторкою визначено, що об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі притягнення особи до адміністративної відповідальності за несплату аліментів. Предметом дослідження є адміністративно-правові засади відповідальності за несплату аліментів.

Водночас варто підкреслити, що ступінь наукової обґрунтованості отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є достатньо високим. Зокрема, дисертанткою використано значний обсяг як вітчизняних, так і зарубіжних наукових і нормативних джерел.

Окремої уваги заслуговують результати проведеного авторкою дисертації анкетування 322 респондентів щодо адміністративно-правових

засад відповідальності за несплату аліментів, а також проаналізовані нею статистичні дані, матеріали судової практики, які складають інформаційну та емпіричну базу дисертації.

Пропозиції, подані В. С. Чохрій, щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, а також сучасних викликів і проблем, які наявні у сфері аліментних відносин, зокрема щодо адміністративної відповідальності за несплату аліментів, мають важливе теоретичне та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Мета дисертаційної роботи полягала у комплексному аналізі адміністративно-правових засад відповідальності за несплату аліментів. У межах вказаної мети дисертанткою були сформульовані завдання дисертації (с. 20 дисертації).

За результатами дисертаційного дослідження, проведеного В. С. Чохрій, можна стверджувати, що його мета повністю реалізована, а кожне із поставлених завдань – належно досягнуте, про що вичерпно свідчать висновки до дисертації (с. 200–207 дисертації).

Зокрема, для досягнення мети і вирішення завдань дослідження, забезпечення достовірності результатів і висновків дисертантка використовувала філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи дослідження. Серед використаних методів дослідження: діалектичний, історико-правовий, герменевтичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, функціональний, статистичний та соціологічний, аналізу і синтезу, метод аналогії.

Варто зазначити, що використання законів діалектики дало змогу дисертантці здійснити теоретичний і практичний аналіз правовідносин у сфері адміністративної відповідальності за несплату аліментів. Вона їх застосовувала під час пошуку істинних знань, що сприяло пізнанню адміністративної відповідальності за несплату аліментів, з'ясуванню специфіки реалізації заходів адміністративної відповідальності за несплату

аліментів в Україні та за кордоном. Також за допомогою цього методу В. С. Чохрій досліджувала кваліфікуючі ознаки адміністративних правопорушень за несплату аліментів. Окрім того, нею використано герменевтичний метод при тлумаченні нормативних актів, доктринальних джерел і судової практики в окресленій сфері, що сприяло досягненню істини у висновках, яких вдалося дійти. Формально-логічний метод дисертанткою застосовано для з'ясування адміністративно-правового регулювання відповідальності за несплату аліментів, функціональний метод – для деталізації обсягу й змісту суб'єктів правопорушень законодавства за несплату аліментів, порівняльно-правовий метод – для з'ясування напрямів використання зарубіжного досвіду застосування адміністративних стягнень за несплату аліментів, метод аналогії – для формулюванню пропозицій щодо внесення змін до законодавства із врахуванням досвіду іноземних держав, статистичний і соціологічний методи – для аналізу емпіричної інформації, судової практики, практики ЄСПЛ, проведення соціологічного опитування та формулювання висновків щодо проблематики досліджуваної теми, методи аналізу і синтезу – для з'ясування поняття, ознак і функцій адміністративної відповідальності за несплату аліментів, а також для визначення соціальних чинників, що впливають на правопорушника, дослідження правової природи адміністративних правопорушень щодо несплати аліментів, виокремлення проблем розвитку адміністративного законодавства України щодо відповідальності за несплату аліментів.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розроблені дисертанткою положення, пропозиції і висновки, що сформульовані в роботі, можуть бути враховані та використані у:

- науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальшого дослідження проблем адміністративної відповідальності за несплату аліментів та пошуку шляхів їх вирішення;

- правотворчості – для удосконалення низки положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про

виконавче провадження» та інших нормативно-правових актів, якими врегульовано притягнення до адміністративної відповідальності за несплату аліментів;

– правозастосовній діяльності – у процесі практичної діяльності з питаннями кваліфікації адміністративних правопорушень, пов’язаних із несплатою аліментів, застосування відповідних адміністративних стягнень, здійснення провадження у таких справах, використання зарубіжного досвіду правового регулювання адміністративної відповідальності за несплату аліментів (довідка про практичне впровадження, видана Кам’янка-Бузьким районним судом у Львівській області, від 28.01.2025 № 01-09/31/25);

– освітньому процесі – як навчально-методичний матеріал для навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство», «Актуальні проблеми адміністративного права та процесу (судова практика)», «Проблеми здійснення адміністративного судочинства», «Сімейне право», «Цивільне право» для студентів спеціальності 081 «Право», при підготовці навчальних і робочих програм, планів семінарських робіт і практичних занять, питань контролю успішності студентів зазначеної спеціальності (акт впровадження у навчальному процесі результатів дисертації, виданий у ПрАТ «Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна академія управління персоналом”», від 10.01.2025).

Оцінка дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація виконана державною мовою. Робота має чітку логічну побудову та складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків до кожного із розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (295 найменувань) та додатків на 32 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 272 сторінки.

Дисертація є одним із перших наукових досліджень, в якому вперше представлено комплексний аналіз адміністративно-правових засад відповідальності за несплату аліментів, визначено проблеми їх організації й

реалізації, запропоновано шляхи подолання вказаних проблем з огляду на результати досліджень, емпіричну й нормативно-правову базу.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію В. С. Чохрій, необхідно зосередити увагу на деяких положеннях, які потребують додаткової аргументації або пояснень під час публічного захисту, а саме:

1. На с. 65 дисертації дисертантка зауважує про те, що «соціальні чинники не просто впливають на вчинення адміністративних правопорушень щодо несплати аліментів, а є її невід’ємною частиною. Вони формують певну модель поведінки». На її думку, за допомогою соціальних чинників визначається характер і темп розвитку адміністративної відповідальності за несплату аліментів, а як наслідок – і розвиток законодавства загалом. Державні виконавці, судді хоча й борються з правопорушеннями зі сплати аліментів, проте вони не в змозі знизити такі величезні їхні масштаби чи виховати кожного боржника. В. С. Чохрій вважає, що «для цього потрібно вживати комплекс різноманітних заходів, які будуть спрямовані на зростання добробуту, свідомості, поінформованості та культури громадян, підвищення рівня довіри й поваги до закону і правоохоронних органів». Проте авторка лише констатує про наявність потреби в такому комплексі заходів, а не деталізує які саме заходи має на увазі.

2. У підрозділі 2.4 «Кваліфікація адміністративних правопорушень щодо несплати аліментів» дисертантка на основі норм КУпАП аналізує умисел та необережність як дві основні форми вини (с. 109–110 дисертації). Водночас варто було б змістовніше розглянути їх розуміння в контексті досліджуваної проблематики, зокрема, з авторської позиції.

3. У підрозділі 2.5 «Проведення у справах про адміністративні правопорушення, пов’язані з несплатою аліментів» дисертації йдеться про стадію перегляду справи про адміністративні правопорушення, яка, як зауважує В. С. Чохрій, є не обов’язковою, а додатковою стадією. Водночас проаналізована судова практика щодо цього, викладена на с. 125–127

дисертації, потребує авторського узагальнення.

4. На с. 167 дисертації підкреслено, що «сьогодні практика ЄСПЛ є досить дієвим інструментом у сфері захисту прав дитини». Своєю чергою, у Додатку К до дисертації (с. 263–266) проаналізовано практику ЄСПЛ у сфері аліментних правовідносин. Відтак, виникає питання про те, які з проаналізованих справ ЄСПЛ можна врахувати для формування позитивного вітчизняного досвіду щодо захисту осіб, які потребують утримання? Які саме положення, на думку дисертантки, з проаналізованих рішень ЄСПЛ варто взяти до уваги з метою посилення адміністративної відповідальності за несплату аліментів в Україні?

Однак варто зауважити, що висловлені зауваження мають дискусійний характер, не порушують концептуальні положення дисертації, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку представленої до захисту роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційній роботі порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація містить результати власних досліджень автора. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Чохрій Вікторії Степанівни на тему «Адміністративно-правові засади відповідальності за несплату аліментів», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих дисертанткою результатів, дисертація відповідає спеціальності 081 Право та Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Чохрій Вікторія Степанівна, на підставі позитивного публічного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент –

професор кафедри

теорії, історії держави і права та філософії права

Донецького національного університету

імені Василя Стуса,

доктор юридичних наук, професор

Тетяна МІХАЙЛІНА

Підпис засвідчую:

